

INFORMACJA PRASOWA

Warszawa, 9 października 2013 r.

„Obcy i niemili”. Antysemickie rysunki z prasy polskiej 1919–1939 w Żydowskim Instytucie Historycznym.

Już 15 października br. na wernisażu wystawy *Obcy i niemili* zostanie zaprezentowanych ponad 300 prac publikowanych w prasie polskiej w okresie międzywojennym. Karykatury – towarzyszące antysemickim artykułom – stanowiły istotny czynnik kształtowania wizerunku Żyda, a tym samym wpływały na nastroje i poglądy na „kwestię żydowską”. Wystawie towarzyszyć będzie pokaz filmu o mowie nienawiści, w którym głos zabiorą m.in. prof. Jerzy Bralczyk, prof. Michał Głowiński, prof. Irena Kamińska-Szmaj, Piotr Forecki i Bożena Umińska-Keff. Organizatorem wystawy jest Żydowski Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma w Warszawie.

Mowa nienawiści

Język wyższości, pogardy i nienawiści, której wyrazem są zgromadzone na wystawie *Obcy i niemili* obiekty, dochodzi do głosu także dzisiaj, choć w innej formie. Przejawy wrogich emocji są widoczne w skrajnych antagonizujących ideologiach, które zdają się zyskiwać na sile. Tym bardziej konieczne jest przypomnienie, że to, co z pozoru w karykaturalnych rysunkach było jedynie żartem i przemocą symboliczną, wzmacniało niezwykle tragiczne w skutkach uprzedzenia i stereotypy rasowe.

– *Antysemityzm był w Polsce wielkim problemem. Nie możemy na to zjawisko zamykać oczu. Mówienie o nim poprzez ujawnianie języka nienawiści i pokazywanie ikonografii nienawiści ma nam uprzytomnić demony nienawiści i strachu. Nie da się bowiem tych demonów przegonić inaczej niż mówiąc o nich i je pokazując* – komentuje **Paweł Śpiewak**, dyrektor Żydowskiego Instytutu Historycznego.

Karykatury antysemickie zaskakują różnorodnością, jednak mają wspólny mianownik: wszystkie podlegają do nienawiści. W prosty i zrozumiały dla widza sposób ukazują Żyda jako intruza i wroga. Podkreśla się w nich m.in. stereotypowe żydowskie cechy rasowe, fizyczne i mentalne.

– *Wizerunek Żyda, który wyłania się w rysunkach z prasy polskiej 1919–1939 jest przerażający i nie mieści się w ludzkim wyobrażeniu* – mówi **Teresa Śmiechowska**, kierownik Działu Sztuki Żydowskiego Instytutu Historycznego.

W antysemickich pracach przedstawiano symboliczny obraz Żyda dążącego do dominacji nad Polską i Polakami. Miał być on sprawcą wszelkiego zła w kraju. Sugerowano równocześnie sposoby rozwiązania „kwestii żydowskiej”, m.in. poprzez popularyzowanie idei walki ekonomicznej, getta ławkowego, paragrafu aryjskiego, wysiedlenia. Zdarzały się i takie prace, w których wyrażano aprobatę dla antyżydowskich działań w hitlerowskich Niemczech i faszystowskich Włoszech.

– *Obraz Żyda zaprezentowany w ilustracjach prasowych jawi się jako kreatura odpychająca swą fizycznością i mentalnością, tak inna, obca i przerażająca, jak może być tylko demon, monstrum lub budzące abominację zwierzę. W prezentowanych rysunkach Żyd został odczłowieczony, zdepersonalizowany, sprowadzony do anonimowego, typowego przedstawiciela „rasy żydowskiej”* – mówi **Dariusz Konstantynow**, kurator wystawy *Obcy i niemili*.

Znani i anonimowi autorzy

Zaprezentowane na wystawie prace były publikowane w okresie międzywojennym na łamach m.in.: „Kurierza Poznańskiego”, „Dziennika Bydgoskiego”, „ABC-Nowin Codziennych”,

„Wieczoru Warszawskiego”, „Podbipięty”, „Prosto z mostu”, „Szczotka”, „Szopki”, „Muchy”, „Żółtej Muchy”, „Szarży”, „Pokrzyw” i „Szabes-Kuriera”. Autorzy rysunków – to zarówno znani artyści profesjonalni (m.in. Jerzy Zaruba, Kamil Mackiewicz, Włodzimierz Bartoszewicz, Włodzimierz Łukasik, Jerzy Srokowski, Kazimierz Grus i Maja Berezowska), jak i anonimowi, ukryci pod monogramami i pseudonimami.

Satyryczny obraz Żyda w prasie europejskiej

Antysemickie rysunki w prasie polskiej mają swój szerszy, europejski kontekst. Dla Europy Środkowej istotnym punktem zwrotnym było powstanie antysemityzmu politycznego w krajach niemieckich. Agitacji antysemickiej towarzyszyła napastliwa ilustracja. Na ziemiach Cesarstwa Austro-Węgierskiego od 1861 r. wychodził satyryczny periodyk *Kikeriki* (właśc. *Kikeriki! Wiener humoristisches Volksblatt*). Pielęgnowane przez stulecia uprzedzenia antyżydowskie i nowoczesne stereotypy antysemickie znalazły swój ilustracyjny komentarz we francuskich pismach satyrycznych, m.in. *Le Mirliton*, *La Caricature* czy *Le Canard Sauvage*. Rysunki paryskich artystów publikowane były na łamach prasy francuskojęzycznej, m.in. w Belgii, Szwajcarii, a także w krajach romańskich, przede wszystkim we Włoszech, Rumuni i Hiszpanii. Natomiast w Europie Wschodniej zjadliwe wizerunki żydowskie rozpowszechniły się wraz z rozwojem prasy masowej, co miało miejsce po Rewolucji 1905 r. Po pierwszej wojnie światowej zaczęły wychodzić w Niemczech najbardziej agresywne satyryczne pisma antysemickie, np. „Der Stürmer” Juliusa Streichera (wydawany od 1923 r.). Polska karykatura antysemicka dołączyła do tego globalnego rynku etnicznej nienawiści pod koniec pierwszej dekady XX wieku.

Partnerami wystawy „*Obcy i niemili*”. *Antysemickie rysunki z prasy polskiej 1919–1939* są Gmina Wyznaniowa Żydowska w Warszawie, Muzeum Historii Żydów Polskich, Otwarta Rzeczpospolita – Stowarzyszenie Przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii oraz Fundacja im. Profesora Mojżesza Schorra. Patronatem medialnym wydarzenie objęli: miesięcznik „Newsweek Historia”, magazyn historyczny „Mówią Wieki”, „Gazeta Wyborcza”, tygodnik „Kultura Liberalna” oraz portal dzieje.pl.

Kurator wystawy: Dariusz Konstantynow

Współpraca kuratorska: Grzegorz Krzywiec, Teresa Śmiechowska

Termin:

Otwarcie wystawy: **15 października 2013 r., godz. 18.00**

Wystawa czynna do 31 stycznia 2014 r.

Miejsce:

Żydowski Instytut Historyczny

ul. Tłomackie 3/5

00–090 Warszawa

Żydowski Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma w Warszawie został oficjalnie utworzony w roku 1947, ale jego załóżek w postaci Centralnej Żydowskiej Komisji Historycznej, powołanej decyzją Centralnego Komitetu Żydów Polskich, istniał już od roku 1944. Od chwili swego powstania Instytut mieści się w budynku przedwojennej Głównej Biblioteki Judaistycznej, której mury ocalały po pożarze wywołanym przez Niemców 16 maja 1943 r., podczas wysadzania Wielkiej Synagogi na Tłomackiem (dzisiaj w jej miejscu przy placu Bankowym stoi „Błękitny Wieżowiec”). Od roku 2009 jako Żydowski Instytut Historyczny im. Emanuela Ringelbluma posiada status państwowej instytucji kultury – ośrodka badań i dokumentacji.

ŻIH (Żydowski Instytut Historyczny) opiekuje się bogatymi i wciąż uzupełnianymi zbiorami obejmującymi przede wszystkim: **Podziemne Archiwum Getta Warszawskiego, tzw. Archiwum Ringelbluma, wpisane na listę „Pamięć Świata” UNESCO jako zabytek światowego dziedzictwa**, jedyne w swoim rodzaju źródło do badań nad okupacyjnym życiem i zagładą polskich Żydów.

Więcej na stronie: <http://www.jhi.pl/>